

Kazus 2

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 1997-yil 29-avgust 466-I-son qarori bilan tasdiqlangan "Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish" milliy dasturi mustaqil O'zbekiston tarixida qabul qilingan normativ-huquqiy jihatdan jamiyatda huquqiy madaniyatni oshirishga qaratilgan dastlabki hujjatdir.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 9-yanvardagi ПФ – 5618-son Farmoni bilan tasdiqlangan "Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish Konsepsiyasi" bu boradagi o'zida zamonaviy yondashuvlarni qamrab olgan normativ-huquqiy hujjat hisoblanadi.

Aholining huquqiy bilimlarini oshirishga doir vazifalarga umumiy tus berilishi, ularni amalga oshirishning aniq ta'sirchan mexanizmini yaratish nuqtai nazaridan yuqorida keltirilgan ikki normativ-huquqiy hujjatni tahlil eting. Amaliy misollar yordamida fikringizni asoslang.

Bugungi kunda ijtimoiy ongning shakllari bo'lmish – axloq, madaniyat, din, fan bilan bir qatorda huquqiy ong va huquqiy madaniyat ham o'z o'rniga ega bo'lib, uning mavjudligi, yaxshilanishi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Jamiyatimizda ijtimoiy barqarorlik, huquqiy tartibot, qonuniylik muhitini yaratishda, inson huquqlari va erkinliklari ta'minlanishi hamda himoya qilinishida huquqiy ong hamda huquqiy madaniyat birlamchi omil hisoblanadi. Shu o'rinda huquqiy ong va huquqiy madaniyat tushunchalariga aniqlik kiritib o'tamiz. Bu borada huquqshunos olimlarning nuqtai nazaridan yondashishga harakat qilamiz. U.Tajixanov va A.Saidovlar o'zlarining Huquqiy madaniyat nazariyasi nomli kitobida huquqiy madaniyatga shunday ta'rif berishadi: “Huquqiy madaniyat deganda jamiyatda qaror topgan huquqiy tizimning darajasini, xalqning bu huquq tizimidan xabardorlik darajasini, fuqarolarning qonunga bo'lgan hurmati, huquqiy normalarning ijro etilish darajasi, huquqqa rioya qilmaganlarga murosasiz bo'lish, qonunga itoatkorlik darajasini tushunamiz”. X.T.Odilqoriyevning Davlat va huquq nazariyasi kitobida huquqiy ong va huquqiy madaniyatga quyidagicha ta'rif beradi: huquqiy ong – bu insonlarning mavjud huquqiy tizim, qonunchilik va boshqa huquqiy hodisalarga nisbatan munosabatini ifodalovchi tasavvurlar, bilimlar, axborotlar va g'oyalardir. Huquqiy madaniyat deganda, jamiyatning qonunchilik darajasi, mavjud qonunlardan aholining xabardorlik darajasi, fuqarolarning, mansabdor shaxslarning qonunlarga rioya qilishi va ularni bajarmagan shaxslarga nisbatan murosasiz bo'lishi tushuniladi. Endi Oliy Majlisning Qarori bilan tasdiqlangan “Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish” Milliy dasturi hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni bilan tasdiqlangan “Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish” Konsepsiyasining mamlakatimizda huquqiy madaniyatni yuksaltirish, fuqarolarning huquq va erkinliklari ta'minlanishidagi ahamiyati haqida to'xtalib o'tamiz. Avvalo, “Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish” Milliy dasturining mazmun-mohiyati borasida so'z yuritish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Oliy Majlisining 1997-yil 29-avgust 466-I-son qarori bilan tasdiqlangan “Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish” Milliy dasturning maqsadi aholining barcha qatlamlari huquqiy savodxonlikka erishishlari, yuksak darajadagi huquqiy ongga ega bo'lishlari hamda huquqiy bilimlarini kundalik hayotda qo'llay olishlari uchun huquqiy madaniyatni shakllantirishning keng qamrovli muntazam tizimini yaratishdir. Ko'rsatilgan maqsadga erishishda asosiy vazifalar quyidagilardan iborat:

huquqiy ta'lim va huquqiy tarbiya tizimini takomillashtirish;

barcha davlat organlari, mansabdor shaxslar va fuqarolarning qonunga hamda huquqqa hurmat bilan munosabatda bo'lishiga erishish;

aholining huquqiy savodxonligini oshirish; fuqarolarning ijtimoiy-huquqiy faolligini ta'minlash.

Huquqiy madaniyatni shakllantirish va yuksaltirish sohasidagi davlat siyosati quyidagi prinsiplarga asoslanadi: inson huquqlari va erkinliklarining ustuvorligi; Konstitutsiya va qonunning ustunligi; demokratiyaga asoslanganlik; ijtimoiy adolat; ilmiylik; uzluksizlik; huquqiy tarbiyadagi vorislik hamda umumiylik; huquqiy axborotning hamma uchun ochiqligi; huquqiy tarbiya va huquqiy maorifning birligi hamda ularga tabaqalashtirilgan yondashuv.

Yuksak huquqiy madaniyatni shakllantirish bo'yicha davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

fuqaro, jamiyat va davlatning o'zaro munosabatlarida aholining huquqiy madaniyati hamda ijtimoiy faolligi yuksalishini ta'minlash;

aholining huquqiy madaniyatini shakllantirishda fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, jamoat birlashmalari, ommaviy axborot vositalarining rolini kuchaytirish;

aholini huquqiy axborot bilan ta'minlash, ilmiy-ommabop yuridik adabiyotlar nashr qilinishi va tarqatilishini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash;

huquqiy ta'lim va huquqiy tarbiya vositalari va usullarini takomillashtirish;

yuridik ta'lim, kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlashning zamonaviy tizimini rivojlantirish;

huquqiy madaniyatning ilmiy asoslarini tadqiq etishni rag'batlantirish, ijtimoiy-huquqiy tadqiqotlarni tashkil etish;

milliy an'analar hamda jahon tajribasidan foydalanish asosida aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini shakllantirish.

Aholining barcha qatlamlari huquqiy savodxonlikka erishishi, mustahkam irodali, o'z huquqlarini biladigan va qonunlarni hurmat qiladigan, huquqiy bilimlarini kundalik hayotda qo'llay oladigan, faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'lgan va huquqbuzarlikka nisbatan muvofiqlik munosabatda bo'ladigan fuqarolarni tarbiyalashning keng qamrovli muntazam tizimini yaratish O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 9-yanvardagi ПФ – 5618-son Farmoni bilan tasdiqlangan "Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish" Konsepsiyasining asosiy maqsadidir.

Quyidagilar jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirishning asosiy vazifalari hisoblanadi: aholiga mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar, qabul qilinayotgan qonun hujjatlari va davlat dasturlarining mazmun va mohiyatini izchil yetkazish tizimini shakllantirish, fuqarolar ongida "Jamiyatda qonunga hurmat ruhini qaror toptirish — demokratik huquqiy davlat qurishning garovidir!" degan hayotiy g'oyani mustahkamlash; jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirishda, eng avvalo, ta'lim-tarbiyaning tizimli va uzviy ravishda olib borilishiga alohida e'tibor qaratish, maktabgacha ta'lim tizimidan boshlab, aholining barcha qatlamlariga huquqiy ong

va huquqiy madaniyatni singdirish, shaxsiy manfaatlar hamda jamiyat manfaatlari o'rtasidagi muvozanatni saqlash g'oyalarini targ'ib qilish; yosh avlod ongiga huquq va burch, halollik va poklik tushunchalarini hamda odob-axloq normalarini chuqur singdirib borish, Konstitutsiyaning muhim jihatlarini ularga bolaligidan boshlab o'rgatish; aholi o'rtasida huquqiy madaniyatni shakllantirish bo'yicha huquqiy-ma'rifiy tadbirlarni xalqimiz tarixi, dini, milliy qadriyatlarini o'rgatish bilan uyg'un holda tashkil qilish, shuningdek, har bir fuqaroda davlat ramzlari bilan faxrlanish tuyg'ularini shakllantirish orqali mamlakatga daxldorlik, vatanparvarlik hissini kuchaytirish; davlat xizmatchilarining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirib borish, ularda korrupsiya va boshqa huquqbuzarliklarga nisbatan murosasizlik munosabatini shakllantirish; davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari, shu jumladan, huquqni muhofaza qiluvchi organlar hamda fuqarolik jamiyati institutlarining manzilli huquqiy targ'ibotni amalga oshirish borasidagi hamkorligini mustahkamlash; jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni oshirishga doir tadbirlarni tashkil etishda ijtimoiy sheriklik prinsiplaridan keng va unumli foydalanishni tizimli asosda yo'lga qo'yish; ommaviy axborot vositalarining huquqiy axborot bilan ta'minlashdagi rolini oshirish, huquqiy targ'ibotning innovatsion usullaridan keng foydalanish, shu jumladan, veb-texnologiyalarni qo'llashni kengaytirish; yuridik ta'limni takomillashtirish, shuningdek, yuridik kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini rivojlantirish; jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirishning ilmiy asoslarini chuqur tadqiq etish.

Ushbu Konsepsiya asosida huquqiy madaniyatni oshirishga qaratilgan bir qator maqsadli islohotlar nazarda tutilgan bo'lib, jumladan, shaxs, davlat va jamiyatning o'zaro munosabatlarida aholining huquqiy madaniyatini yuksaltirish yo'nalishida oilada huquqiy tarbiyani shakllantirish va huquqiy madaniyatni yuksaltirishda bolalar uchun maxsus huquqiy portal yaratish, ularga Konstitutsiyaga oid boshlang'ich bilimlarni berish va ularning huquqiy bilimlarini oshirishga qaratilgan har xil o'yinlar, to'garaklar tashkil etish; huquqiy madaniyatni yuksaltirishda mahalla institutining rolini kuchaytirish bo'yicha "Huquqiy axborot kuni" loyihasini tashkil etish, "Mahalla posboni", "Fidokor yoshlar" jamoatchilik patrul guruhlari a'zolarining huquqiy bilimlarini oshirishga qaratilgan tadbirlar tashkil etish; Ta'lim muassasalarida huquqiy savodxonlikni oshirish sohasida "Street law" loyihasi faoliyatini yanada kengaytirishga oid chora-tadbirlarni amalga oshirish; Davlat organlari va tashkilotlar xodimlarining huquqiy madaniyatini yuksaltirish sohasida har bir davlat organlari va muassasalarida "Huquqiy madaniyat oyligi", "Odob-axloq oyligi" hamda "Korrupsiyaga qarshi kurashish oyligi" tadbirlarini tashkil qilish; Aholi barcha qatlamlarining huquqiy madaniyatini yuksaltirish sohasida advokatlik tuzilmalari va advokatlar tomonidan aholining

ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamiga bepul ixtiyoriy yuridik yordam ko'rsatish (pro bono) tizimini rivojlantirish, huquq targ'ibotchilarining tashabbuskorligini rag'batlantirib borish maqsadida "Eng yaxshi huquq targ'ibotchisi" va "Huquqiy targ'ibotni amalga oshirishda eng yaxshi innovatsion loyiha" tanlovlarini o'tkazib borish; Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirishda huquqiy targ'ibotning innovatsion usullarini joriy qilish yo'nalishida quyidagilarni nazarda tutuvchi O'zbekiston Respublikasining Milliy huquqiy internet portalini yaratish:

qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi;

barcha milliy huquqiy saytlar;

yuridik lug'at va huquqiy elektron kutubxona;

maqsadli auditoriyalar (davlat xizmatchilari, pedagoglar va boshqalar) uchun majburiy kurslar (mandatory courses). Turli hayotiy holatlar bo'yicha huquqiy yechim taklif etiladigan va davlat xizmatlari ko'rsatish elektron tizimi bilan bog'lanadigan Advice.uz huquqiy axborot tizimini yaratish va ishga tushirish va boshqa bir qator chora-tadbirlar nazarda tutilgan va hozirda ularning amalda joriy etilishi yuzasidan izchil amaliy harakatlar amalga oshirib kelinmoqda. Shuningdek, "Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish" Konsepsiyasiga asosan, jamiyatimizda huquqiy madaniyatni yuksaltirish borasida amalga oshirilgan islohotlar orasida mavjud qonunlardan aholining xabardorligini oshirishdagi eng samarali vositalardan biri bu – "Huquqiy axborot" telegram kanali faoliyatining yo'lga qo'yilganligidir. Bugungi kunda ushbu ijtimoiy tarmoqdni 207 mingdan ortiq obunachilar kuzatib boradi va o'zlarining huquq va manfaatlariga aloqador qonunchilikdagi o'zgarishlar va zaruriy axborotlardan foydalanadi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, Oliy Majlisning Qarori bilan tasdiqlangan "Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish" Milliy dasturi hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni bilan tasdiqlangan "Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish" Konsepsiyasining hayotga tatbiq etilishi aholi barcha qatlamlarining huquqiy savodxonligiga erishish, huquqiy madaniyatni shakllantirishning keng qamrovli muntazam tizimi yaratishga xizmat qildi. Mazkur hujjatlarda jamiyat va davlat ijtimoiy faol va qonunga itoatkor fuqarolarni tarbiyalashdan manfaatdor ekani, davlat jamiyat madaniy hayotining tarkibiy qismi bo'lmish huquqiy madaniyat to'g'risida alohida g'amxo'rlik qilishi belgilab qo'yilgan.

Foydalanilgan normativ-huquqiy hujjatlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 1997-yil 29-avgustdagi 466-I-son qarori bilan tasdiqlangan "Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish" Milliy dasturi;
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 9-yanvardagi ПФ – 5618-son Farmoni bilan tasdiqlangan "Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish" Konsepsiyasi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Odilqoriyev X.T Davlat va huquq nazariyasi (darslik). – T.: "Adolat", 2018. 287-bet.
2. Islomov Z.M Davlat va huquq nazariyasi. – T.: "Adolat", 2007. 537-bet.
3. U.Tajixanov, A.Saidov. Huquqiy madaniyat nazariyasi 1-tom. – Toshkent. 1998. 11-bet.
4. Huquqiy yetuklik – barkamollikka eltadi. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi. – T.: "Adolat", 2011.
5. Rahmonov A. "Yuksak huquqiy mad-aniyat - demokratik jamiyat poydevori". // Huquqshunos, 2019. №1. 37-b.

Foydalanilgan internet saytlari:

1. <http://www.lex.uz>
2. <http://www.ziynet.uz>
3. <http://www.edu.org>